

**ENTREPRENEURSHIP
AS SELF-EMPLOYMENT TOOL**
SKILLS AND QUALIFICATIONS WITHIN ECVET

**Podręcznik rekomendacji.
Pomost między kształceniem i szkoleniem
zawodowym VET a systemami szkolnictwa wyższego
ukierunkowane na przedsiębiorczość**
OPRACOWANIE DR DOROTA NAWRAT-WYRAZ

Czerwiec 2020

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

1. WPROWADZENIE

Przedstawiony raport „Podręcznik rekomendacji. Pomost między kształceniem i szkoleniem zawodowym VET a systemami szkolnictwa wyższego ukierunkowane na przedsiębiorczość” jest drugim rezultatem dorobku intelektualnego (IO nr 2) projektu „Przedsiębiorczość jako narzędzie samozatrudnienia. Umiejętności i kwalifikacje w ramach ECVET”.

Niniejszy raport jest wynikiem analizy sytuacji w krajach partnerskich pod kątem możliwości rozwoju i potwierdzania kompetencji przedsiębiorczych w każdym kraju w kontekście Krajowych Ram Kwalifikacji (KRK). Raport jest kontynuacją analizy opracowanej w IO1 „Przedsiębiorczość w Europejskim Obszarze Umiejętności i Kwalifikacji” zgodnie z założeniami i celami postawionymi w projekcie.

Partnerzy skupili się na poszukiwaniu rozwiązań łączących poszczególne systemy edukacji i programy szkolenia kompetencji w zakresie przedsiębiorczości w szkołach średnich i na uczelniach w swoich krajach, a także na możliwości potwierdzania i certyfikowania kwalifikacji. Dokonano również analizy pozaformalnych i nieformalnych możliwości edukacyjnych, związanych z rozwojem kompetencji przedsiębiorczych i nabywaniem kwalifikacji poza systemami formalnymi. Ważną częścią raportu są wywiady z menedżerami i ich analiza dotycząca nabywania kompetencji przedsiębiorczych i potrzeby ich potwierdzenia. Analiza posłużyła do sformułowania rekomendacji dotyczących walidacji kompetencji przedsiębiorczych.

Raport może być także bazą informacji przydatnych dla różnych krajów i podmiotów zainteresowanych rozwojem i potwierdzaniem kompetencji przedsiębiorczych. Co więcej, może być punktem wyjścia do opracowania nowych programów szkolenia zawodowego w zakresie przedsiębiorczości lub ulepszenia już istniejących i zachęcania środowiska zawodowego do podjęcia tematu opisanego i potwierdzania kwalifikacji w zakresie przedsiębiorczości. Analiza i badania porównawcze przeprowadzone między krajami partnerskimi na potrzeby tego projektu wykazały, że pomimo dużej różnorodności systemów istniejących w każdym kraju, rozwój kompetencji w zakresie przedsiębiorczości jest ważny i jest podejmowany w ramach krajowych systemów potwierdzania kwalifikacji ECVET i ERK. Opisane w raporcie doświadczenia i dobre praktyki z różnych krajów mogą być przykładami rozwiązań w zakresie projektowania ścieżek edukacyjnych i rozwiązań systemowych w zakresie porównywalności kwalifikacji.

Włączanie nowych kwalifikacji i możliwość szybkiego potwierdzania efektów uczenia się w procesie uczenia się przez całe życie jest wymogiem obecnych czasów. Szybko rozwijające się branże, zmiany na rynku pracy i jego nieprzewidywalność sprawiają, że przedsiębiorczość jest niezbędną i pożądaną kompetencją dla każdego, a zwłaszcza dla przedsiębiorców. Muszą oni elastycznie dostosowywać się do szybkich zmian w gospodarce i biznesie oraz

nieustannie podejmować nowe wyzwania. Przedsiębiorcy stoją obecnie przed szczególnymi wyzwaniami - nie tylko zmieniającymi się warunkami otoczenia biznesowego, ale także zbliżającym się kryzysem pandemicznym, zmuszającym do innowacji, zarządzania ryzykiem i szybkiego podejmowania decyzji. Przedsiębiorcy wskazują także kompetencje społeczne (np. komunikacja, współpraca, budowanie relacji) jako kluczowe w prowadzeniu firmy, obok typowych umiejętności „twardych” związanych z prowadzeniem firmy.

Ważną misją idei NQF jest promowanie uczenia się przez całe życie. Potwierdzanie efektów uczenia się w krajowych systemach kwalifikacji (KRK) daje możliwość zdobywania kwalifikacji przez całe życie, niezależnie od ukończonych szkół, kursów czy szkoleń, w tym potwierdzania umiejętności nabytych w wyniku samokształcenia lub w pracy. Systemy ECVET i NQF umożliwiają bowiem potwierdzanie efektów uczenia się w oparciu o posiadaną wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne. Walidacja jest ważna dla każdego w tym procesie - oparta na jasno określonych zasadach i procedurach z gwarancją wysokiej jakości. Walidacja wymaga precyzyjnego zdefiniowania efektów uczenia się dla danej kwalifikacji, co prowadzi do ujednolicenia całego procesu potwierdzania kwalifikacji oraz ułatwia rozpoznanie i czytelność opisu kwalifikacji. Dzięki temu właśnie opisy kwalifikacji mogą być pomostami między różnymi systemami edukacji. Ponadto kwalifikacje zawarte w systemach NQF charakteryzuje ponadnarodowa porównywalność dzięki Europejskiej Ramie Kwalifikacji.

2. Badania porównawcze - wywiady z przedsiębiorcami w krajach partnerskich

W ramach badań przeprowadzonych podczas prac w IO Nr 2 partnerzy przeprowadzili wywiady z przedsiębiorcami. Pytania badawcze dotyczyły m.in. zagadnień takich jak: jak walidować kompetencje przedsiębiorcze i czy ważne jest potwierdzenie takich kompetencji?

Większość badanych stwierdziła, że ważne jest potwierdzenie kompetencji przedsiębiorczych. Jednak wielu uważało również, że kompetencje przedsiębiorcze można potwierdzić przede wszystkim w „prawdziwym” procesie prowadzenia firmy z sukcesem, czego nie można teoretycznie udowodnić. Badani wskazywali, że w procesie walidacji należy stosować różne metody w zależności od różnych działań biznesowych lub produktów i usług oraz że osoby potwierdzające kwalifikację powinny umieć łączyć praktykę i doświadczenie z wiedzą teoretyczną. Niektórzy wspominali o ukierunkowanych szkoleniach z certyfikacją VET i walidacją nabytej wiedzy z zakresu przedsiębiorczości. Badani dostrzegali istotne znaczenie w przedsiębiorczości takich kompetencji, jak: motywacja, przywództwo oraz umiejętności interpersonalne i społeczne. Zwrócili także uwagę, że trudno jest wskazać metody walidacji takich „miękkich” kompetencji. Jeden z respondentów wskazał również na model biznesowy Canvas oraz testowanie produktów - jako przykładowe metody walidacyjne.

Przedsiębiorcy, z którymi przeprowadzono wywiady, byli na ogół jednomyślni, wyjaśniając, że doświadczenie zawodowe jest niezbędne w procesie nabywania i potwierdzenia kompetencji. Dlatego do metod potwierdzania kompetencji wymienianych przez ankietowanych przedsiębiorców należą:

- uczenie się w miejscu pracy (jeśli nie można zdobyć prawdziwego doświadczenia w prowadzeniu własnego biznesu);
- rozwiązywanie realnych problemów;
- doświadczenie w efektywnym zarządzaniu firmą.

Ogólnie kursy nie są postrzegane jako sposób na zdobywanie kompetencji przedsiębiorczych, jednakże uważane są za przydatne lub nawet konieczne. Z wywiadów jasno wynika, że wiele składowych tej kompetencji ma charakter interpersonalny, ale niektóre konkretne umiejętności można zdobyć właśnie dzięki kursom (na przykład administracja czy księgowość).

Odnosząc się do zapotrzebowania na kwalifikacje z zakresu kompetencji przedsiębiorczych, respondenci uważali, że choć same kwalifikacje nie gwarantują sukcesu w przedsiębiorstwach, to mogą budować potencjał i zaufanie nowych przedsiębiorców do wejścia na arenę przedsiębiorczości. Kilku rozmówców wspomniało o zaletach uznawanych na świecie kwalifikacji, zwłaszcza w zakresie przedsiębiorczości, ponieważ ułatwiłoby to mobilność przedsiębiorców.

Respondenci zgodzili się, że certyfikat zawsze może być przydatny dla młodych ludzi rozpoczynających działalność w sektorze przedsiębiorczości lub dla osób, które chcą przenieść się w inny obszar przedsiębiorczości lub dalej rozwijać swoją działalność na arenie międzynarodowej. Walidacja kompetencji przedsiębiorczych nie jest postrzegana jako konieczna dla osób prowadzących przedsiębiorstwo, ale jednocześnie wskazuje na lukę, którą można wypełnić proponując nowe metody walidacji kompetencji przedsiębiorczych.

Połowa badanych przedsiębiorców wyraziła opinię, że zapotrzebowanie na kwalifikacje w zakresie kompetencji przedsiębiorczych nie jest też, ich zdaniem, szczególnie duże. Jednak druga połowa odpowiedziała inaczej, uważając, że certyfikaty mogą być przydatne zarówno dla przedsiębiorców, jak i pracowników. Dla części badanych umiejętność wykazania się umiejętnościami jest ważniejsza niż posiadanie certyfikatów. Jednakże przedsiębiorcy uważają, że certyfikaty mogą być przydatne, zwłaszcza dla pracowników np. na kierowniczych stanowiskach.

Wywiady z przedsiębiorcami pokazały, że np. w Polsce istnieje potrzeba rozwijania i potwierdzania kompetencji przedsiębiorczych. Przedsiębiorcy podkreślili, że takie kompetencje jak: umiejętności społeczne, elastyczność, umiejętności podejmowania decyzji

i zarządzanie ryzykiem – są obecnie szczególnie ważne. Jako kluczowe dla przedsiębiorcy kompetencje wskazywali przede wszystkim umiejętności miękkie. Badani wyróżnili jak najistotniejsze następujące kompetencje:

- kreatywność
- elastyczność
- możliwość analizy i samokrytyki
- organizacja
- ustalanie celów i chęć doskonalenia się
- umiejętności społeczne
- podejmowanie decyzji
- przywództwo.

Oprócz wymienionych, wskazywane były także tzw. twarde umiejętności takie jak: zarządzanie i rachunkowość oraz wiedza z zakresu finansów. Ponadto wspomniano również o umiejętności poznania, zgłębiania tematu, nad którym się pracuje.

Wywiady zwróciły również uwagę na potrzebę zdobywania nowych kwalifikacji ze względu na coraz węższą specjalizację oraz rozwój nauki i nowoczesnych technologii. Zarówno przedsiębiorca jak i pracownik musi obecnie coraz bardziej specjalizować się i być w stanie potwierdzać swoje kwalifikacje. Dlatego certyfikacja jest potrzebna zarówno pracownikom, jak i pracodawcom, którzy potrzebują dowodów na efekty uczenia się pracownika lub kandydata.

3. Zalecenia dotyczące walidacji

Na podstawie badań i analiz partnerzy sformułowali również zalecenia dotyczące walidacji kompetencji przedsiębiorczych. Poniżej znajdują się rekomendacje utworzone przez poszczególnych partnerów.

Cypr

Na Cyprze zaobserwowano duży postęp w zakresie uznawania i walidacji umiejętności przedsiębiorczych, ale dotyczy on głównie programów edukacyjnych, które nie są obowiązkowe. Innymi słowy, nie ma spójnego, merytorycznego i obowiązkowego programu, który umożliwia uczniom od najmłodszych lat rozwijanie i nabywanie kluczowych umiejętności w zakresie przedsiębiorczości, a następnie ich walidację w Krajowych Ramach Kwalifikacji.

Jest to potrzebne z wielu powodów. Przede wszystkim kształcenie w zakresie przedsiębiorczości od najmłodszych lat przygotowuje uczniów do rozpoznawania wyzwań i możliwości oraz podejmowania ich. Korzystając z ram kwalifikacji, nauczyciele na wszystkich poziomach edukacyjnych mogą pomóc uczniom bardziej angażować się w otaczający ich

świat i wyobrazić sobie, co może się zmienić; eksperymentować z kreatywnymi rozwiązaniami napotykanymi problemami; doskonalić swoją umiejętność przeformułowania problemów w celu wymyślenia unikalnych pomysłów; a następnie wytrwałej pracy nad skalowaniem tych pomysłów, inspirując innych do wspierania ich wysiłków.

Po drugie, wiedza z zakresu przedsiębiorczości to umiejętność życiowa, która pozwala uczniom lepiej zrozumieć, jak uzyskać dostęp do rynku pracy. Główną luką obserwowaną w szczególności w szkolnictwie wyższym jest to, że wielu studentów kończy studia bez wystarczającej wiedzy na temat funkcjonowania rynku pracy. W związku z tym widzimy niedopasowanie między szkolnictwem wyższym a rynkiem pracy, wyzwaniem, któremu można sprostać poprzez nauczanie przedsiębiorczości w szkołach. W ten sposób uczniowie będą lepiej przygotowani do stawienia czoła realiom poszukiwania pracy i do życia.

Z tych powodów uznajemy potrzebę walidacji umiejętności przedsiębiorczych już w szkole podstawowej, ustalonej w Krajowych Ramach Kwalifikacji.

Podejściem, które można zastosować w odniesieniu do walidacji kompetencji w zakresie przedsiębiorczości, jest opracowanie profilu kompetencji w zakresie przedsiębiorczości, w którym każda kompetencja jest opisana zgodnie z jej postawami i umiejętnościami składowymi. Można to podejście dalej rozwijać, aby stało się narzędziem projektowania szkoleń z zakresu przedsiębiorczości, a następnie ich wdrażania, ustalania celów edukacyjnych, jak również propozycji metodycznych do ich osiągnięcia.

Ponadto zalecamy tworzenie skalowanych wskaźników behawioralnych, na podstawie których można przekazywać uczniom konkretne informacje zwrotne (zamiast typowych wyników opartych na skali Likerta). Podkompetencje przedsiębiorczości można podzielić na różne wskaźniki behawioralne, które stanowią podstawę do stworzenia instrumentu oceny. Trafność i wiarygodność instrumentu można sprawdzić za pomocą kombinacji technik jakościowych i ilościowych.

Ten rodzaj narzędzia oceny może być wystarczająco wiarygodny i ważny, aby uzasadniać jego dalsze stosowanie w coaching i edukacji z zakresu przedsiębiorczości. Takie narzędzie może zapewnić wiele możliwości wspierania nauczania przedsiębiorczości, zwłaszcza wśród uczniów.

Grecja

Chociaż przedsiębiorczość jest uważana za umiejętność ważną dla zatrudnienia i rozwoju gospodarczego, nadal nie ma kompleksowych ram wprowadzania kursów z przedsiębiorczości do greckiego systemu edukacji. Co najważniejsze, nie istnieje kompletny system walidacji efektów uczenia się w zakresie przedsiębiorczości, który dawałby uczniowi możliwość gromadzenia wiedzy i kompetencji oraz stopniowego budowania profilu

przedsiębiorczości przez lata nauki, niezależnie od tego, czy wiąże się to z formalną edukacją, kształceniem zawodowym czy edukacją pozaformalną.

W Grecji w ciągu ostatniej dekady nauczanie przedsiębiorczości zostało uwzględnione w strategii dla nowej szkoły (2010). Ta strategia próbuje powiązać przedsiębiorczość z celami uczenia się związanymi ze zwiększaniem innowacyjności, kreatywności i ducha przedsiębiorczości. Na poziomie szkoły średniej II stopnia uczniowie zapoznają się z takimi przedmiotami jak: podstawowe zasady organizacji i zarządzania biznesem.

Edukacja w zakresie przedsiębiorczości powinna być częścią strategicznego projektu programów nauczania uniwersytetów, aby zapewnić absolwentom umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i zarządzania, które pomogą zmodyfikować ich profil zgodnie z nowymi wymaganiami gospodarki opartej na wiedzy. Jeśli chodzi o programy nauczania uczelni wyższych, oferowana wiedza z zakresu ekonomii i zarządzania oraz rozwoju umiejętności pozatechnicznych jest niedostateczna. Ministerstwo Edukacji przyjęło podejście odgórne, aby promować wprowadzenie kursów z przedsiębiorczości na wszystkich greckich uniwersytetach. To była zupełnie nowa inicjatywa, ponieważ żadna z instytucji akademickich, nawet szkoły biznesu, nie prowadziła kursów przedsiębiorczości.

Wspieranie przedsiębiorczości w szkolnictwie wyższym może również poprawić grecką gospodarkę, która charakteryzuje się najwyższym poziomem bezrobocia w UE wśród młodych absolwentów i stosunkowo dużą liczbą absolwentów, którzy chcą zostać samozatrudnionymi przedsiębiorcami lub menedżerami w małych firmach.

Podobnie jak w przypadku wszystkich efektów uczenia się, we wszystkich sektorach edukacji kwalifikacje z zakresu przedsiębiorczości powinny zostać uwzględnione w KRK, które są zgodne z ERK. W ten sposób kwalifikacje z przedsiębiorczości można by gromadzić na różnych etapach kształcenia i uczenia się przez całe życie. Efekty uczenia się z tego zakresu powinny być również przenoszone i akumulowane w różnym stopniu, aby pomóc przedsiębiorcy-stażystce w podnoszeniu umiejętności i osiągnięciu pożądanego poziomu biegłości, który byłby rozpoznawalny w różnych działaniach przedsiębiorczych i na międzynarodowych rynkach pracy.

W grudniu 2015 r. Grecja zakończyła procedurę odniesienia greckich ram kwalifikacji (HQF) do europejskich ram kwalifikacji (ERK), co stanowi istotny pierwszy krok w kierunku opracowania ram walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego. Od tego czasu rozpoczął się etap klasyfikacji kwalifikacji nadawanych przez grecki system edukacji pozaformalnej.

HQF składa się z ośmiu poziomów, tak jak ERK, określonych w efektach uczenia się w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji. W ramach tych zidentyfikowano i zintegrowano szeroki zakres typów kwalifikacji. Oczekuje się, że pozwoli to na zróżnicowanie kwalifikacji,

które zostały zgrupowane na tym samym poziomie HQF. Ramy zostały zaprojektowane tak, aby uwzględniać wszystkie formalne kwalifikacje opisane w kategoriach efektów uczenia się i kompetencji.

Jeśli chodzi o kompetencje w zakresie przedsiębiorczości, Grecja opracowała metodologię analizy profili zawodowych (standardów), w tym podejście oparte na efektach uczenia się. Była to wczesna próba stworzenia metodologii modularyzacji programów nauczania VET i część szerszej strategii mającej na celu unowocześnienie VET. Postrzegano to również jako warunek wstępny ustanowienia systemu walidacji nieformalnego i pozaformalnego uczenia się oraz akredytacji programów szkoleniowych.

Krajowa Organizacja Certyfikacji Kwalifikacji i Poradnictwa Zawodowego (EOPPEP) opracowała Krajowy System Certyfikacji Produktów, który zapewnia zgodność certyfikowanych wyników z wymaganiami odpowiednich certyfikowanych profili zawodowych. Krajowy system jest nadal w fazie rozwoju i ma na celu umożliwienie wszystkim zainteresowanym osobom poświadczania swoich kwalifikacji, niezależnie od wybranej ścieżki uczenia się.

Władze opracowały 202 profile stanowisk w oparciu o efekty uczenia się. Aktualizacja i odnawianie wyników w profilach zawodowych jest konieczne, zgodnie z badaniami rynku pracy, ankietami i oceną istniejących programów nauczania. Jest to główne zadanie dla wszystkich interesariuszy, a przede wszystkim dla partnerów społecznych. Pod auspicjami Ministerstwa Edukacji powołano grupy robocze, których zadaniem było opracowanie efektów uczenia się kwalifikacji przewidzianych w podsystemach edukacji formalnej oraz zasugerowanie ich przyporządkowania do ośmiu poziomów HQF.

W Grecji odnotowano powolne postępy w opracowywaniu ram walidacji, które mogą obejmować pozaformalne i nieformalne uczenie się zdobyte dzięki doświadczeniu zawodowemu. Po zakończeniu krajowego systemu certyfikacji certyfikacja efektów uczenia się powinna przebiegać zgodnie z kryteriami i procesami, które umożliwią również certyfikację kompetencji zdobytych w wyniku doświadczenia zawodowego.

Kształcenie i szkolenie w zakresie przedsiębiorczości obejmuje rozwój szeregu umiejętności i atrybutów, w tym, oprócz podstawowych umiejętności ekonomicznych i marketingowych, także umiejętności osobistych i społecznych, takich jak zdolność do kreatywnego myślenia, pracy w zespołach, zarządzania ryzykiem i radzenia sobie z niepewnością. Dowodzi to, że rozwijanie przedsiębiorczego sposobu myślenia ma fundamentalne znaczenie.

Programy przedsiębiorczości mogą być realizowane na różnych etapach systemu edukacji, a także przez organizacje prywatne i państwowe. Mogą być również realizowane w różnych formach w różnych krajach, często począwszy od programów realizowanych na poziomie krajowym, po indywidualne wydarzenia organizowane lokalnie (poprzez edukację,

doświadczenie zawodowe lub praktyki). Ponadto umiejętności i kompetencje w zakresie przedsiębiorczości można stosować w pracy, ale w równym stopniu w środowisku pozazawodowym, takim jak działalność wolontariacka lub społeczna.

To jest powód, dla którego kompetencje w zakresie przedsiębiorczości muszą być walidowane przy użyciu jednolitego systemu, który będzie przenoszony, kumulatywny i kompatybilny z ERK, tak aby młoda osoba mogła budować swój profil z zakresu przedsiębiorczości od wczesnego etapu (szkolnictwo średnie) i wzbogacała swoje kompetencje w trakcie rozwoju zawodowego, dodając kwalifikacje w zakresie przedsiębiorczości nie tylko poprzez edukację, ale także szkolenia, doświadczenie zawodowe, obserwację i osobiste osiągnięcia.

Walidacja kompetencji przedsiębiorczych musi obejmować zarówno: wskaźniki ilościowe dla umiejętności „twardych”, które są w większości oparte na wiedzy, takich jak finanse, ekonomia, marketing i planowanie biznesowe, oraz dodatkowe testy jakościowe dotyczące umiejętności „miękkich”, takich jak społeczne i interpersonalne.

Obecnie w Grecji głównym sposobem uzyskania ważnego certyfikatu są egzaminy pisemne organizowane przez EOPPEP lub instytucje certyfikowane przez tę instytucję.

Procedury walidacyjne powinny obejmować, w zależności od indywidualnych przypadków, nie tylko egzaminy pisemne, ale także rozmowy kwalifikacyjne (formalne lub nieformalne), potwierdzenie wcześniejszego doświadczenia, obserwację przez certyfikowanych asesora, testy praktyczne, oceny stanowisk i inne. Wszystkie te procedury powinny umożliwić nabycie certyfikowanych kompetencji przedsiębiorczych, które będą ważne na wszystkich europejskich rynkach pracy, uznawane i cenione przez pracodawców w różnych krajach oraz w miarę możliwości, w różnych sektorach biznesowych.

Włochy

Analizując ogólną sytuację edukacji w zakresie przedsiębiorczości, możemy powiedzieć, że we Włoszech nie ma jasnej i zorganizowanej strategii edukacyjnej dotyczącej przedsiębiorczości, z wyjątkiem ścieżek technicznych i zawodowych. Konkretny krok został podjęty dopiero w 2018 r., kiedy uruchomiono projekt promocji ścieżki edukacyjnej w zakresie edukacji przedsiębiorczości w państwowych szkołach średnich. Jeśli chodzi o szkolnictwo wyższe, byliśmy świadkami, że tylko kilka uniwersytetów prowadzi kursy lub specjalne programy nauczania poświęcone przedsiębiorczości.

Z drugiej strony, jeśli chodzi o ocenę i walidację efektów uczenia się, możemy powiedzieć, że przejście do efektów uczenia się było powszechne w kraju: prawie wszystkie kwalifikacje w zakresie kształcenia i szkolenia zawodowego zostały opisane w tych kategoriach. ECVET odegrał znaczącą rolę w promowaniu tej zasady podziału kwalifikacji na jednostki efektów uczenia się.

Jeśli jednak chodzi o przedsiębiorczość, możemy powiedzieć, że Włochy są na wczesnym etapie wdrażania narzędzi oceny i dlatego mogą odnosić się tylko do podstawowych przepisów, mimo że zostały wydane oficjalne wytyczne dla szkół podstawowych i gimnazjów i ustanowią świadectwo kompetencji przekrojowych, wśród nich „inicjatywy i postawy przedsiębiorcze”. W chwili obecnej Youthpass jest najważniejszym narzędziem do odzwierciedlania i opisywania efektów uczenia się w zakresie przedsiębiorczości, zgodnie z doniesieniami Włoch.

Łącząc te dwie koncepcje, pojawiły się interesujące dyskusje na temat wykorzystania zasad ECVET do promowania przechodzenia między kształceniem i szkoleniem zawodowym, a instytucjami szkolnictwa wyższego. Niestety propozycja utknęła i obecnie nie jest priorytetem politycznym. Jednakże dobrym pomysłem może być dalsze zbadanie tego zagadnienia, ponieważ może to doprowadzić do opracowania przez Włochy bardziej spójnych ram oceny efektów uczenia się w zakresie przedsiębiorczości, jednocześnie rozwijając silniejszy związek między kształceniem i szkoleniem zawodowym, a szkolnictwem wyższym.

We Włoszech krajowe i regionalne instytucje zaangażowane w system kwalifikacji (Ministerstwo Edukacji, Szkolnictwa Wyższego i Badań, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Regionów) próbowały kilkakrotnie ustanowić zbiór norm prawnych w celu wymiany i ujednolicenia praktyk walidacji. Umiejętności w zakresie przedsiębiorczości we Włoszech definiuje się poprzez odniesienie do europejskich ram odniesienia dotyczących kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie. Wraz z ustawą 107/15 i jej dekretemi wykonawczymi, które zreformowały system edukacji i szkoleń, naprzemienne zajęcia szkolne stają się obowiązkowe, zapewniając korzystniejsze warunki do nauczania przedsiębiorczości w szkole.

W marcu 2018 roku Ministerstwo Edukacji, Uczelni i Badań opublikowało dokument „Program nauczania przedsiębiorczości w szkołach średnich”. Dokument skierowany jest do szkół ponadgimnazjalnych i ma na celu uporządkowanie edukacji z przedsiębiorczości poprzez towarzyszenie innym dyscyplinom. Biorąc za punkt odniesienia model EntreComp, sylabus dostarcza nauczycielom przykładów możliwych metod nauczania i tematów, które mają być zaproponowane uczniom, poczynawszy od zrozumienia postaw uczniów, poprzez zarządzanie pomysłami, aż po realizację tych pomysłów.

Studenci będą mogli realizować swoje pomysły poprzez innowacje, kreatywność, samoocenę i rozwój ducha przedsiębiorczości. Zdobyte umiejętności przydadzą się studentom nie tylko w przyszłości w biznesie, ale także w życiu zawodowym i we wszystkich działaniach związanych z aktywnością obywatelską.

Biorąc pod uwagę ogólne ramy, możemy powiedzieć, że w ciągu ostatnich lat poczyniono kilka kroków, ale nadal brakuje konkretnych „kwalifikacji” związanych z kompetencjami w

zakresie przedsiębiorczości. Możemy zalecić wprowadzenie „kwalifikacji przedsiębiorczych”, która obejmuje zestaw określonych umiejętności i kompetencji zwykle nabywanych w innym środowisku (poprzez formalną i nieformalną edukację oraz szkolenia). Byłby to sposób na objęcie wszechstronnego szkolenia przedsiębiorczości w kontekście włoskim, a także stworzenie pomostu między różnymi formami szkolenia i etapami edukacyjnymi.

Polska

Analiza obecnych rozwiązań w Polsce pokazała, że istnieje potrzeba wypracowania spójnego systemu ramowego dla całego procesu kształcenia w zakresie kompetencji przedsiębiorczych. Kompetencje te są bardzo ważne dla znalezienia się absolwentów na rynku pracy i w osiąganiu przez nich sukcesów zawodowych. Dlatego powinny być kształtowane już w szkole podstawowej i sukcesywnie rozwijane na kolejnych etapach edukacyjnych. Szczególnie ważne jest rozwijanie kompetencji przedsiębiorczych w szkole średniej i na studiach - uczniowie i studenci powinni być przygotowani do wejścia i radzenia sobie na rynku pracy. W tym okresie muszą także podejmować decyzje edukacyjne i zawodowe dotyczące swojego życia. Przedsiębiorczość pomaga zarządzać zasobami materialnymi i niematerialnymi, rozwiązywać problemy i aktywnie działać. Studenci i absolwenci powinni mieć możliwość sprawdzenia poziomu swoich kompetencji w zakresie przedsiębiorczości, aby poznać swoje mocne strony, a także luki kompetencyjne. Dlatego ważne jest sprecyzowanie szczegółowego opisu efektów uczenia się dla kwalifikacji przedsiębiorczość na poszczególnych poziomach edukacyjnych oraz sposobów i możliwości ich walidacji. Optymalnym rozwiązaniem byłoby opisanie i włączenie kwalifikacji przedsiębiorczych do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (ZSK), który określałby poziomy KRK. Zdefiniowanie standardów, opis kwalifikacji i walidacja pozwoliłyby absolwentom, a także pracownikom na sprawdzanie i potwierdzanie swoich kompetencji przez całe życie. Walidacja powinna być możliwa i dostępna niezależnie od formalnych lub nieformalnych systemów edukacji i szkolenia. Walidację można też rozłożyć w czasie, a kandydat nie musi od razu potwierdzać wszystkich efektów uczenia się w tym samym czasie. Walidacja powinna umożliwiać kumulację i transfer osiągnięć oraz być dostosowana do potrzeb różnych odbiorców. Może to dotyczyć np. szkolnictwa wyższego - gdzie osoba posiadająca już doświadczenia zawodowe lub inne dające możliwość rozwijania kompetencji przedsiębiorczych mogłaby je potwierdzić na przykład dokumentując swoje umiejętności (np. wolontariat). Powinno to również doprowadzić do sytuacji, w której większa grupa osób zainteresowanych uzyskaniem kwalifikacji będzie mogła przystąpić do sprawdzania i potwierdzania uzyskanych efektów uczenia się.

Kwalifikacje rynkowe powstają jako odpowiedź na potrzeby rynku i określają wymagane umiejętności niezbędne na danym stanowisku. Do ZSK może je zgłosić dowolny podmiot, który określi potrzebę uzyskania danej kwalifikacji np. z powodu luki kompetencyjnej na

rynku. Podmiotami takimi mogą być małe i średnie przedsiębiorstwa, duże korporacje, organizacje branżowe, stowarzyszenia, a także firmy oferujące usługi szkoleniowe.

Każda kwalifikacja rynkowa składa się z efektów uczenia się i zestawów efektów uczenia się, tj. wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych potrzebnych do potwierdzenia określonej kwalifikacji, a tym samym do wykonywania określonych zadań zawodowych.

Opis kwalifikacji rynkowej zawiera oprócz efektów uczenia się i opisu metod i sposobów ich walidacji także informacje o profilu kandydata – dla kogo kwalifikacja jest przeznaczona, w tym kwalifikacjach poprzedzających, jak również o zapotrzebowaniu na kwalifikację, kwalifikacjach podobnych oraz typowych możliwości wykorzystania kwalifikacji na konkretnych stanowiskach lub środowiskach zawodowych. Ponadto opis zawiera informacje o korzyściach wynikających z posiadania danej kwalifikacji, a także o możliwościach dalszego rozwoju zawodowego.

Umiejętności zawodowe nabywa się w drodze edukacji pozaformalnej i nieformalnej. Edukacja pozaformalna obejmuje wszelkiego rodzaju kursy, warsztaty i szkolenia, czyli uczenie się organizowane przez instytucje i prowadzone według programów nauczania nieobjętych zakresem edukacji formalnej (szkoły i uczelnie). Nieformalne uczenie się to zdobywanie wiedzy i umiejętności przez całe życie np. poprzez wykonywanie codziennych czynności zawodowych lub aktywności pozazawodowych. Obejmuje samodzielną naukę w domu, w pracy, przez Internet, a także uczenie się od innych w tym współpracowników. Zgodnie z ideą walidacji nie ma znaczenia, w jaki sposób kandydat zdobył wiedzę i umiejętności w danej dziedzinie, liczy się to, że potrafi wykazać się wiedzą, umiejętnościami i kompetencjami społecznymi właściwymi dla danej kwalifikacji. Analiza wymagań związanych z kwalifikacją jest drogą do pomyślnego wyniku walidacji.

Każdy certyfikat wydany w ramach Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji opatrzony jest znakiem towarowym Polskiej Ramy Kwalifikacji. Symbol wskazuje, czy kwalifikacja jest kwalifikacją pełną, czy częściową oraz ma przypisany poziom. Poziomy ułatwiają porównanie kwalifikacji potwierdzanych w Polsce z nadawanymi w innych krajach UE. Poszczególne poziomy odnoszą się do poziomu zaawansowania i samodzielności oraz zakresu wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych osoby posiadającej kwalifikację na danym poziomie. Poziom PRK jest przypisywany danej kwalifikacji rynkowej przez ministra właściwego do spraw kwalifikacji.

Aby potwierdzić efekty uczenia się w zakresie kompetencji przedsiębiorczych, zaleca się opisanie kwalifikacji rynkowej i wskazanie metod walidacji odpowiednich do oceny efektów uczenia się. Kompetencje te powinny być poświadczone przez odpowiedni upoważniony organ przyznający (AB). Absolwenci i pracownicy powinni mieć możliwość walidacji i uzyskania certyfikatu potwierdzającego efekty uczenia się osiągnięte w zakresie przedsiębiorczości. Certyfikat potwierdzający efekty uczenia się w zakresie kompetencji

przedsiębiorczych może umożliwiać absolwentom szkół średnich lub wyższych wykonywanie różnych zawodów związanych z biznesem. Certyfikat może również wzmocnić ich pozycję i pewność siebie w prowadzeniu własnej działalności. Wskazać należy na możliwości potwierdzania efektów uczenia się uzyskanych w różnych formach uczenia się: w edukacji formalnej, nieformalnej i pozaformalnej. Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości należy lepiej opisać z perspektywy uczenia się przez całe życie, zwłaszcza w formalnym systemie edukacji. Szkoły powinny przywiązywać większą wagę do rozwijania kompetencji przedsiębiorczych uczniów i aby programy edukacyjne na poszczególnych etapach edukacyjnych były ze sobą zgodne. Studenci i absolwenci powinni móc w większym stopniu rozwijać kompetencje przedsiębiorcze, a także potwierdzać i uzyskiwać certyfikaty, które będą motywować ich do dalszego rozwoju, ale także uzyskiwać informację zwrotną na temat poziomu posiadanych kompetencji.

Hiszpania

Po przeanalizowaniu sytuacji Hiszpanii w zakresie uczenia się przedsiębiorczości w systemie edukacji można stwierdzić, że mimo poprawy w porównaniu z poprzednimi latami, wciąż jest wiele do zrobienia w tej kwestii. W przeprowadzonych badaniach poproszono nie tylko trenerów lub przedsiębiorców o opinię, ale także uczniów szkół średnich i VET, aby uzyskali bardziej ukierunkowane wyobrażenie o tym, jak ich zdaniem uczą się przedsiębiorczości.

Wyniki pokazały, że chociaż są szanse studiowania przedmiotów związanych w jakiś sposób z przedsiębiorczością i ogólnie biznesem, są one zawsze opcjonalne, a studenci nie uczestniczą w „obowiązkowych” przedmiotach, które ukształtują ich postawy przedsiębiorcze. Niektórzy pytani studenci nawet nie wiedzieli, co oznacza pojęcie „przedsiębiorca”, a ważne dla ich przyszłości zawodowej byłoby, gdyby mieli jasne pojęcie o tym, czym jest przedsiębiorczość.

Widać jednak, że większa liczba uczniów jest świadoma tego terminu w porównaniu z poprzednimi latami czy systemami edukacji. Istnieje jednak wiele możliwości, które można wykorzystać nie tylko po to, aby uczniowie rozumieli ten termin, ale także aby mogli uznać go za swoją potencjalną przyszłość. W tym sensie obecna praca, która jest wykonywana w ramach walidacji studiów na różnych etapach edukacji, jest dobrym sposobem na zapewnienie poprawy tej sytuacji, chociaż, jak wspomniano w polskim przeglądzie, interesujące byłoby opisanie i włączenie kwalifikacji z zakresu przedsiębiorczości do systemu ZSK, który określałby poziomy KRK, co z kolei ułatwiłoby walidację tych kompetencji. W rzeczywistości ułatwiłoby to również wymianę między typami edukacji, a nawet uczyniłoby bardziej atrakcyjnym dla potencjalnych użytkowników rozszerzenie ich edukacji, gdyby stwierdzili, że posiadane już kwalifikacje nie są trafnym wyborem.

Kwalifikacje zawodowe służą do opisu umiejętności zawodowych mających znaczenie w zatrudnieniu, które można nabyć poprzez szkolenie modułowe lub inne rodzaje szkoleń, a także poprzez doświadczenie zawodowe. Zgodnie z hiszpańskim prawem kompetencje

zawodowe zostały zebrane w celu udzielenia odpowiedzi na oferty pracy, które są istotne na rynku i wszystkie są zebrane w dokumencie udostępnionym przez rząd. Jednak te kwalifikacje zawodowe nie są definiowane jako plan szkolenia, ale jako punkt odniesienia, zbiór wiedzy i umiejętności, które pozwolą danej osobie wykorzystać posiadane umiejętności zawodowe.

Wspomniane kwalifikacje składają się z jednostek kompetencyjnych, danych identyfikacyjnych i modułów szkoleniowych. Struktura jest tworzona w celu oceny i certyfikacji osoby pracującej w każdej jednostce kompetencji i ułatwia gromadzenie kwalifikacji, które z kolei mogą stać się certyfikatem VET, jeśli osoba przejdzie przez wszystkie jednostki kompetencyjne składające się na stopień VET.

W tym aspekcie katalog kompetencji dostępny w Hiszpanii jest tworzony w sześciu krokach, w których należy podkreślić, że definicje katalogów są tworzone przez grupy robocze w rodzinach zawodowych Katalogu, które integrują ekspertów ds. szkoleń i sektora produkcyjnego, w oparciu o propozycje organizacji reprezentowanych w Radzie Generalnej Kształcenia Zawodowego. Kwalifikacje są specyficzne dla określonych środowisk rynkowych, z punktu widzenia potrzeb zatrudnieniowych i efektywnego dostosowania do systemów produkcyjnych.

Opis kwalifikacji zawiera również informacje o profilu kwalifikacji, dla kogo kwalifikacja jest przeznaczona, wymaganych kwalifikacjach wstępnych, zapotrzebowaniu na kwalifikację, kwalifikacjach lub podobnym rodzaju, typowych zastosowaniach kwalifikacji oraz wymaganiach dotyczących walidacji.

Kwalifikacje zawodowe można zdobyć na trzy sposoby: kursy bezpośrednie, kursy online i bezpłatne testy. Są podzielone na trzy różne poziomy (podstawowy, średni i wysoki), a dostęp do każdego z nich wymaga wcześniejszego. Ponadto istnieje dodatkowy typ zwany typami specjalizacji, które wymagają określonych tytułów w zależności od kursu. Kwalifikacje te można uzyskać w drodze edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej, w zależności od rodzaju kwalifikacji.

Kwalifikacje nie są sprawdzane ze względu na miejsce, w którym kandydat zdobył wiedzę, ale dają możliwość udowodnienia, że posiada on tę wiedzę. Oznacza to, że walidacja obejmuje skuteczne sprawdzenie kompetencji opisanych w ramach danej kwalifikacji, poprzez analizę wykazującą, że wymagania zostały spełnione. Podczas studiowania kwalifikacji zatwierdzonych przez rząd hiszpański w certyfikowanym ośrodku uzyskany certyfikat będzie oficjalny i będzie zawierał znak towarowy rządu Hiszpanii. Wskazuje to na oficjalność certyfikatu, a także ułatwia porównywanie kwalifikacji, ponieważ podlegają one tym samym poziomom certyfikacji, które zostały wyjaśnione na początku niniejszego raportu. Każda kwalifikacja ma przypisany poziom EQF (MEC w języku hiszpańskim).

W celu potwierdzenia wyników uzyskanych w zakresie kompetencji przedsiębiorczych zaleca się opracowanie i opisanie kwalifikacji, w której uwzględnione zostaną efekty uczenia się uznane za niezbędne. Wspomniany certyfikat umożliwiłby absolwentom i pracownikom walidację i potwierdzenie efektów uczenia się związanych z przedsiębiorczością, a także zachęcałby studentów, którzy obecnie nie są świadomi przedsiębiorczości, do postrzegania jej jako potencjalnej drogi na przyszłość. Certyfikat z zakresu przedsiębiorczości ułatwiłby również przedsiębiorcom różne działania, np. jako gwarant dla inwestorów.

Wówczas, jak wyrażono w polskiej rekomendacji, szkoły zwracałyby większą uwagę na rozwijanie kompetencji przedsiębiorczych uczniów, a także potwierdzanie i uzyskiwanie certyfikatów, które będą motywować ich do dalszego rozwoju, ale także będą stanowić dla nich informację zwrotną na temat poziomu ich kompetencji.

4. Podsumowanie

Walidacja to sprawdzenie, czy kandydat na daną kwalifikację, niezależnie od metody uczenia się danej osoby, osiągnął wyodrębnioną część lub całość efektów uczenia się wymaganych dla tej kwalifikacji. Ocena i potwierdzenie efektów uczenia się może być niezależna od sposobu ich uzyskania (edukacji). ERK umożliwia uznawanie efektów uczenia się osiągniętych w ramach edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego. Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości są bardzo złożone, dlatego ich ocena wymaga bardzo przemyślanego procesu i zastosowania wielu metod oceniania. Kompetencje miękkie są trudniejsze do zmierzenia i wymagają specjalnych metod oceny.